

Unosi dłoń, zwraca głowę.

Analiza cielesności i rewolucji

ELSKE ROSENFELD

Badiou

Poniższy glosariusz towarzyszy performatywnej analizie trzech filmów dokumentujących wydarzenia polityczne. Analiza ta opiera się na zebranych w materiałach wymiarach cielesności. Gesty wstrzymania, kopiowania, krążenia, przerywania, powtórzenia, przyspieszenia/spowolnienia, wzajemnego powiązania, paralelizacji [*Nebeneinanderstellen*] tworzą z treści tych dokumentów konstelacje, w których fragmentaryczny obraz ciała, raz się multiplikujący, innym razem zamazujący, staje się jednocześnie miejscem zdarzenia i archiwum wspólnego doświadczenia politycznego.

wstrzymać *dk I*, także: przerwać *dk IX*: wstrzymać wideo (i ponownie puścić), jako performerka zastygnać w jakiejś pozie, przerwać performans; demonstracja przerywa obrady okrągłego stołu

Wstrzymanie oznacza, że coś nieruchomieje, zostaje unieruchomione lub przerwane. Jednakże wstrzymanie oznacza też, że coś, co się wstrzymuje, trwa, nie przestaje. W czasie Komuny Paryskiej rewolucjoniści wstrzymali zegary na ulicach i placach, jak pisze Walter Benjamin¹. Czas zastyga; czas rewolucji jest czasem przerwy pomiędzy starym a nowym czasem. Ten „pomiędzy-czas” lokuje się również poza wszelkimi porządkami, w których manifestuje się możliwość polityczności².

Por. także: >trwać, >stać

trwać *ndk I*, także: utrzymywać *ndk VIIa*, kontynuować *ndk IV*: wytrwać na placu Tahrir, utrzymywać strajk, sekwencje wideo puszczać wciąż na nowo, zapętląć obraz, wydłużać wideo przez fragmentację lub rozmontowanie i kontynuować.

Trwanie, po angielsku *to persist*, to stanie, *sistere*, pomimo czegoś, *per-*. Oznacza to walkę i wytrzymałość w trudnej sytuacji. Trwanie protestujących na Puerta de Sol w Madrycie w 2011 roku było konsekwencją – jak napisał jeden z obserwatorów³ – zbiorowego przecucia, że zajęcie placu z każdym dniem swego trwania przyda mu coraz więcej trwałej, wywierającej nacisk siły. Jest to jednak ten rodzaj trwania, który daje się utrzymać tylko dzięki temu, że każdy uczestnik może opuścić plac i wrócić na niego nazajutrz. Jeśli natomiast wspólnota rewolucjonistów umocni się w długofalowej strukturze, to przestanie być rewolucją, ponieważ jej konstytutywna cecha – bycie poza prawem i strukturą – zostanie w ten sposób utracona.

¹ W. Benjamin: **O pojęciu historii**, przekł. K. Krzemieniowa, [w:] idem, **Anioł historii. Eseje, szkice, fragmenty**, wybór i oprac. H. Orłowski, Poznań 1996.

² J. Rancière, **Disagreement: Politics and Philosophy**, Minneapolis 1999.

³ G. Kaejane, **Seven Key Words on the Madrid-Sol Experience, 15M**, from the plazas. NOTES FROM SPAIN'S MAY 15 MOVEMENT, 7.06.2011, <https://fromtheplazas.wordpress.com/translations/seven-key-words/> (21.09.2015).

Por. też: >stać

przyspieszać *ndk I*, także: zwalniać *ndk I*: okrążając plac Tahrir, zwolnić auto, przyspieszyć wideo lub spowolnić, ruch/gest wykonać wolniej lub szybciej

W fizyce każda zmiana prędkości – obojętnie w którą stronę – nosi miano przyspieszenia. Podczas okupacji placu Puerta de Sol czas na zmianę rozciągał się i kurczył; przyspieszał, gdy godziny dzielące jedno zebranie od drugiego płynęły jak szalone, zwalniał podczas niekończących się nocy. Po tych kilku dniach na placu uczestnicy mieli wrażenie, że spędzili tam całe lata⁴.

Badania wykazały, że poczucie czasu u człowieka zmienia się pod wpływem emocji drugiej osoby – jest to proces, który następuje za pomocą czysto cielesnych, mimetycznych środków, jakim jest naśladowanie wyrazu twarzy. Badani określali dany przedział czasowy jako dłuższy, kiedy pokazywano im twarz wyrażającą żalobę, strach, wściekłość lub radość. Jeśli natomiast badany trzymał w ustach ołówek, wobec czego nie mógł w całości naśladować mimiki osoby obserwowanej, wówczas jego poczucie czasu się nie zmieniało⁵.

stać *ndk*, także: stać w bezruchu: zatrzymać się przed bramą zakładu, z materiału wyekstrahować kadry lub style, stać jako performerka, stać w bezruchu albo powstać

Stać znaczy pozostawać w jednym miejscu, w pozycji wyprostowanej, bez ruchu, także: nie działać. Stać za czymś murem oznacza: coś wspierać, być oddanym pewnej sprawie albo – w formie pytania „Jakie jest twoje stanowisko?” – zajmować stanowisko w pewnej sprawie. Psychologicznie rzecz biorąc, stanie jest pozycją, w której wyprostowane ciało utrzymywane jest wyłącznie na stojących

⁴ Ibidem.

⁵ S. Gil, S. Droit-Volet, **How Do Emotional Facial Expressions Influence Our Perception of Time?**, [w:] S. Masmoudi, D. Yun Dai, A. Naceur (red.), **Attention, Representation, and Human Performance: Integration of Cognition, Emotion, and Motivation**, London, bez daty wydania.

na ziemi stopach. Ciało może utrzymać tę pozycję tylko poprzez ledwie wyczuwalne ruchy wokół środka ciężkości, okrążające go niejako. To lekkie kołysanie mające na celu utrzymanie równowagi można zminimalizować dzięki utkwieniu wzroku w jednym punkcie. Im bliższy jest punkt, tym mocniej ciało uświadamia sobie własne kołysanie i podświadomie je koryguje; im bardziej oddalony, tym trudniejsza jest percepcja własnego kołysania.

W Istambule podczas protestów dotyczących parku Gezi artysta performer Erdem Gündüz stał przez osiem godzin zupełnie bez ruchu na placu Taksim, wbijając wzrok w portret jednego z ojców narodu, Mustafy Kemala Atatürka. Później w całym kraju setki ludzi powtórzyły ten gest zastygnięcia. A skoro tylko więcej osób zaczęło celowo zastygać w podobnej pozycji na dłuższy czas, władze natychmiast zaczęły podejrzewać podteksty polityczne i przystąpiły do ingerencji. Podczas gdy w mediach na całym świecie mówiono się o „Standing Man” (stojącym mężczyźnie) i każde aresztowanie stojących zwracało uwagę reporterów, nieopodal gromadzili się aktywiści. Twittowali oni „Agreed, #durandadam was awesome, but movements don't stand still” („Zgoda, #durandadam było wspaniałe, ale ruchy nie stoją w miejscu”⁶).

synchroniczność *z V blm*, także: jednoczesność *z V blm*, rzecz. od jednoczesny: pokazywać nagrania wideo wszystkich trzech sytuacji jednocześnie, obok siebie, jako performerka w tym samym czasie kopiować gesty z tych nagrań

U Junga synchroniczność oznacza czasowo skorelowane, ale niepowiązane w ciągu przyczynowo-skutkowe wydarzenia, którym jednak przypisuje się wzajemne, mające znaczenie relacje⁷. W czasie rewolucji Arabskiej Wiosny bunt szerzył się ogromnej przestrzeni geograficznej nie dzięki przyczynowo-skutkowej „infekcji”, jako wdrożenie pro-

gramu politycznego w różnorodnych kontekstach, ale jako rodzaj cielesnego, gestycznego rezonansu⁸ czy mimikry. Teoria afektu rozumie mimikrę jako formę synchronizacji gestów i ruchów, jako „współdzielenie formy”, które zachodzi pomiędzy ludźmi a zwierzętami, bez konieczności używania języka lub świadomości, i które podaje w wątpliwość wszelką koncepcję samowystarczalnej jednostki, dającą się oddzielić od środowiska i innych jednostek⁹.

okrążać *ndk I*, także: zawracać *ndk I*, nieodwracalność *z V blm*, rzecz. od nieodwracalny, okrążyć plac Tahrir, jedno ujęcie filmu w kółko puszczać do przodu i do tyłu

Rewolucję definiuje się jako swoistą, nierzadko brutalną zmianę społecznego i politycznego systemu lub stanu rzeczy, jako radykalną nowość, lub też w sensie marksistowskim jako formę walki klas, która prowadzi do wdrożenia komunizmu. W języku angielskim oraz francuskim słowo to ma jednak dodatkowy wymiar semantyczny, bliski łacińskiemu źródłosłowu: *revolution* to okrężny ruch wokół centralnej osi lub zamknięte koło, w którym wraca się do punktu wyjścia. A jednak ów punkt, do którego, zataczając koło, się wraca, z czasem, którego potrzeba na wykonanie tego ruchu, ulega zmianie. Gdy po każdym okrążeniu placu mija się dany punkt, objawia się on w nieco innym świetle.

W postideologicznych rewolucjach, które nie trzymają się już linearnego modelu emancypacji, rewolucja często nie kończy się wdrożeniem zasadniczo nowych, innych czy ulepszonych układów politycznych i ekonomicznych. A jednak po rewolucji nie jest już takie jak wcześniej. Nieodwracalność, która nadchodzi wraz z rewolucją, nie polega na osiągnięciu obiektywnych zmian strukturalnych, lecz na doświadczeniu możliwości wspólnego przemijania poza strukturami, o których wierzyło się, że są nie-

⁶ K. Nisancioglu, *Turkey's 'Standing Man' Captured Attention, but Protest Doesn't Stand Still – It Forms Assemblies*, „The Independent”, 25.06.2013.

⁷ C.G. Jung, *Synchronizität, Akausalität und Okkultismus*, München 1990.

⁸ A. Badiou, *Tunisia, Egypt. The Universal Reach of Popular Uprisings*, Lacan Dot Com, http://www.lacan.com/thesymptom/?page_id=1031 (21.09.2015).

⁹ A. Gibbs, *After Affect: Sympathy, Synchrony and Mimetic Communication*, [w:] M. Gregg, G.J. Seigworth (red.), *The Affect Theory Reader*, Durham/London 2010.

zmiennie – takich, które manifestują się jako fundamentalna i długotrwała reorientacja subiektywizacji swoich bohaterów¹⁰.

Maurice Blanchot pisze¹¹, że zdarzenie ekstatyczne może stać się doświadczeniem dopiero przez wspólną dyskusję, rozmowę o nim. Dlatego jeśli na przykład aktualne narracje dotyczące historii jesieni roku 1989 w NRD odzwierciedlają jedynie naprawczy [*korektiv*], ale nie radykalny czy utopijny charakter tamtych wydarzeń, wówczas istotne elementy tego doświadczenia zasklepiają się w jednostkowych ciałach jako nieme wspomnienia. Jeśli rozmawiać dzisiaj z bohaterami tamtych czasów o ich własnych przeżyciach, powrócą one drogą cielesnego podniecenia, to drżenia dłoni, błysku w oku¹².

Por. także: >wstrzymywać, >trwać, >powtarzać

powtarzać *ndk I*: sekwencje powtarzają się, strajkujący powtarzają cykl gestów odmowy

U Freuda¹³ powtórzenie jest reakcją na doświadczenie traumatycznego zdarzenia, przez które dana osoba przeżywa przeszłe doświadczenia w teraźniejszości jako teraźniejsze. W nawiązaniu do Holocaustu podejrzewano później, że powtórzenie, jako odmowa przepracowania, może być dla ocalałych jedną z możliwości, by pozostać wiernym danemu zdarzeniu (i jego ofiarom). Jednak w ten sposób powtórzenie sakralizuje traamę i zasklepia ją, nadaje jej stałą, niezmienną tożsamość¹⁴. W teorii zdarzeń Badiou nowe, przychodzące na świat za sprawą jakie-

goś (rewolucyjnego) zdarzenia, zaczyna się dopiero wtedy w pełni rozwijać, jeśli nieustająco dochowuje mu się wierności¹⁵.

W ujęciu różnych metod somatycznych, na przykład metody Feldenkraisa, dane (traumatyczne) zdarzenie archiwizowane jest w naszym ciele pod postacią chronicznego bólu przez długoletnie powtarzanie poszczególnych wzorców ruchowych, które powstały jako reakcja na to zdarzenie. Lekko zmieniając realizację bolesnego ruchu – lub wykonując go w obcym otoczeniu czy innej pozycji – można tak dalece zdezorientować własne ciało, że zapomni ono o zwyczajowym geście obronnym i ruch ten będzie można wykonać bez bólu. Jeśli dodatkowo ciało wytworzy sobie część wyuczonego ruchu pomocniczego w nowej sekwencji ruchów, to można osiągnąć nawet lepszą funkcjonalność tej części ciała niż ta, którą charakteryzowała się ona przed traumą¹⁶.

Choreografka Meg Stuart podczas ćwiczeń za pomocą okrzyku „Change!” wytrąca swoje tancerki z ruchowej rutyny, jeśli tylko próbują pojawiać się jej oznaki – tak długo, aż ciało zostanie wyzwolone z wszelkich tożsamości i stanie się całkowicie otwarte, transparentne¹⁷.

Por. także: >trwać, >okrążyć

(tekst opublikowany w „Springerin – hefte für gegenwart” 1/2014, *Chronic Times*)

Tłumaczenie z języka niemieckiego: Inez Okulska

¹⁰ N. Abourahme, M. Jayyusi, **The Will to Revolt and the Spectre of the Real: Reflections on the Arab Moment**, „City” 6/2001.

¹¹ M. Blanchot, **The Unavowable Community**, Barrytown, New York 1988.

¹² E. Rosenfeld, **Invisible Histories, the Grieving Work of Communism, and the Body as Disruption. A Talk about Art and Politics**, „Leonardo Electronic Almanac”, wyd. specjalne **From New Media to Old Utopias: 'Red' Art in Data Capitalism?**, 2013.

¹³ S. Freud, **Przypomnienie, powtarzanie i przepracowanie**, przekł. A. Czownicka, [w:] K. Pospiszyl, **Zygmunt Freud, człowiek i dzieło**, Wrocław 1991.

¹⁴ D. La Capra, **Pisanie historii, pisanie traumy**, przekł. A. Rejniak-Majewska, [w:] T. Majewski, A. Zeidler-Janiszewska (red.), **Pamięć Shoah. Kulturowe reprezentacje i praktyki upamiętnienia**, Łódź 2009.

¹⁵ A. Badiou, **Święty Paweł. Ustanowienie uniwersalizmu**, przekł. J. Kutyła, P. Mościcki, Kraków 2007.

¹⁶ M. Reese, **The Feldenkrais Method and Dynamic System Principles**, Donna Ray, 7.01.2012, http://feldenkraissoutherncalifornia.com/html/dynamic_systems.html (21.09.2015).

¹⁷ S. Gehm, P. Husemann, K. von Wilcke (red.), **Knowledge in Motion: Perspectives of Artistic and Scientific Research in Dance**, Bielefeld 2007.